

درس اول: (منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی)

درسنامه

منابع غیر نوشتاری
منابع نوشتاری

انواع منابع تاریخی از ظهور اسلام تا پایان عصر صفوی

۱. منابع غیر نوشتاری

انواع	نمونه‌ها	اهمیت و ویژگی‌ها
محوطه‌ها و بناهای تاریخی	مکان‌ها غار حرا، کوه احد، دشت چالدران و...	■ بستر وقوع یک رویداد تاریخی هستند.
	آثار و بناها آثار ساختمانی و معماری: میدان نقش جهان، مسجد گوهرشاد، کاخ‌ها، قلعه‌ها، زیارتگاه‌ها، مساجد، معابد، روستاها و شهرهای قدیمی و...	■ از مهم‌ترین منابع و مراجع پژوهش درباره گذشته‌های دور و نزدیک ■ کمک به مورخان برای فهم عمیق‌تر و بازسازی دقیق‌تر گذشته‌ها
ابزارها و وسایل دست ساخته انسان	پوشاک، جواهرات، ابزارهای کشاورزی، ظروف، اشیای هنری، جنگ‌افزارها، وسایل خانگی و...	■ از منابع موثق محسوب می‌شوند. ■ نوع فرهنگ، عقاید و آداب و رسوم پیشینیان را نشان می‌دهند. ■ در قلمرو دانش‌هایی چون باستان‌شناسی، معماری و هنر بررسی می‌شوند. ■ اطلاعات بسیار مفیدی برای بازآفرینی گذشته در اختیار مورخان می‌گذارند.
آثار شفاهی	افسانه‌ها و اساطیر اقوام خاطرات شفاهی انواع ادبیات عامیانه: شعر، لطیفه، داستان تاریخی ...	■ به شناخت فرهنگ، آداب و رسوم و سنت‌های مختلف اجتماعی کمک می‌کند.

۲. منابع نوشتاری:

کتاب‌های تاریخی، سفرنامه‌ها، نوشته‌های جغرافیایی، ادبیات و متون ادبی، سیاست‌نامه‌ها و اندرزنامه‌ها و سایر نوشته‌ها

الف) کتاب‌های تاریخی:

تاریخ‌های عمومی	ویژگی‌ها ■ آغاز: قرن سوم هجری، تداوم: اواخر عصر قاجار ■ تاریخ جهان: آفرینش عالم تا شرح زندگی حضرت آدم و دیگر پیامبران ■ تاریخ اساطیری ایران: از کیومرث تا پایان دوره ساسانیان ■ تاریخ اسلام و سلسله‌های ایرانی: تا زمان حیات مؤلف
تاریخ‌های محلی	نمونه تاریخ طبری تألیف محمدبن جریر طبری
	انگیزه نویسندگان ۱. ثبت و ضبط رویدادهای تاریخی ۲. بیان ویژگی‌های جغرافیایی و اقتصادی ۳. نگارش زندگی‌نامه مفاخر و مشاهیر محلی
	نمونه تاریخ سیستان از مؤلف ناشناخته

تاریخ‌های سلسله‌ای	ویژگی‌ها	■ ثبت و ضبط رویدادهای دوران فرمانروایان بزرگ و کوچک توسط ادیبان و دانشمندان ■ پیوستگی با تاریخ‌نویسی محلی به دلیل گسترش در میان سلسله‌های محلی
	نمونه	تاریخ بیهقی در موضوع تاریخ غزنویان، اثر ابوالفضل بیهقی
تک‌نگاری	ویژگی‌ها	■ از دوره تیموریان به بعد مرسوم شد. ■ توصیف، ثبت و ضبط تاریخ زندگی فرمانروا به صورت متمرکز و ویژه
	نمونه	عجائب المقدور فی نوائب تیمور تألیف ابن عربشاه
تاریخ‌های منظوم	ویژگی	■ در دوره مغولان رواج و رونق پیدا کرد.
	نمونه	شاهنامه فردوسی

۳. سایر منابع نوشتاری:

منبع	اطلاعاتی که ارائه می‌دهند.	نمونه‌ها
سفرنامه‌ها	تاریخ اجتماعی و فرهنگی و جغرافیای تاریخی سرزمین‌ها	سفرنامه ناصرخسرو سیاحتنامه شاردن
نوشته‌های جغرافیایی	آداب و رسوم، فرهنگ، نوع معیشت، وضعیت اقتصادی و نظامی، ادیان و اعتقادات، سرحدات و مرزهای سرزمین‌ها و حکومت‌های محلی و...	المسالک و الممالک ابن خرداد به
ادبیات و متون ادبی	اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و عقاید دینی و فلسفی رایج در هر عصر	قصیده‌نامه اهل خراسان (انوری) بوستان و گلستان سعدی دیوان حافظ
سیاست‌نامه‌ها	شیوه کشورداری، مناسبات حکومت و مردم و تشکیلات و نهادهای اداری، اقتصادی، نظامی و فرهنگی	سیاست‌نامه خواجه نظام‌الملک توسی
اندرزنامه‌ها	اخلاق کشورداری، مناسبات اخلاقی فرمانروا و مردم	قابوس‌نامه عنصرالمعالی
سایر نوشته‌ها	اوضاع سیاسی، اجتماعی، مذهبی، اقتصادی و هنری سلسله‌های حکومتی تبیین اوضاع علمی دوره‌های تاریخی و...	نوشته‌های روی سکه‌ها، متون تقویمی و گاه‌شماری، متون فلسفی، کلامی و اخلاقی، معاهدات سیاسی، منشآت و...

۱. درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید.

- (الف) اندرزنامه‌ها بیشتر حاوی موضوعاتی درباره شیوه کشورداری و مناسبات حکومت و مردم‌اند. (زینان - ۱۳۹۹) درست نادرست
- (ب) معابد و خانقاه‌ها از منابع غیر نوشتاری محسوب می‌شوند. (شاهد - ۱۳۹۹) درست نادرست
- (ج) از معروف‌ترین آثار تاریخ سلسله‌ای می‌توان به تاریخ سیستان اشاره کرد. (فرزادگان - ۱۳۹۹) درست نادرست
- (د) ابزار و وسایل دست‌ساخته انسان کمک زیادی به شناخت فرهنگ، آداب و رسوم و سنت‌های اجتماعی و طبقات مختلف مردم در ادوار مختلف دارد. (سرای دانش - ۱۴۰۰) درست نادرست
- (ه) تاریخ بیهقی اثر ابوالفضل بیهقی در مورد تاریخ سلجوقیان است. (رضوان - ۱۳۹۸) درست نادرست
- (و) تاریخ‌نگاری به شیوه تک‌نگاری از دوره غزنویان به بعد مرسوم شد. درست نادرست

<p>۱/۲۵</p> <p>(فرزادگان همدان - ۱۴۰۰) (ماندگار ابریز - ۱۳۹۸) (سلمان فارسی - ۹۸)</p>	<p>۲. جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.</p> <p>(الف) کتاب‌هایی با عنوان مشترک تألیف نویسندگان مختلف از جمله ابن خردادبه است.</p> <p>(ب) کتاب تاریخ بیهقی از مشهورترین تاریخ‌های است.</p> <p>(ج) نگارش تاریخ‌های عمومی در ایران از قرن سوم هجری آغاز شد و تا پایان عصر ادامه داشت.</p> <p>(د) سرودن منظومه‌های حماسی و تاریخی در دوره رواج و رونق بسیاری پیدا کرد.</p> <p>(هـ) از نمونه‌های مشهور می‌توان به قابوسنامه عنصرالمعالی اشاره کرد.</p>	<p>۲</p>				
<p>۱/۲۵</p> <p>(فرزادگان قم - ۱۴۰۰) (ماندگار ابریز - ۱۳۹۸) (زندان - ۱۳۹۹) (شاهد - ۱۳۹۹) (فرزادگان - ۱۳۹۹)</p>	<p>۳. پاسخ درست را انتخاب کنید.</p> <p>(الف) «تاریخ بیهقی» اثر ابوالفضل بیهقی در تاریخ از مشهورترین تاریخ است.</p> <p>(۱) غزویان - سلسله‌ای (۲) غزویان - محلی (۳) سلجوقیان - سلسله‌ای (۴) سلجوقیان - محلی</p> <p>(ب) کدام دسته از منابع غیر نوشتاری به شناخت فرهنگ، آداب و رسوم و سنت‌های اجتماعی کمک می‌کند؟</p> <p>(۱) ابزارها و دست‌ساخته‌ها (۲) محوطه‌های تاریخی (۳) آثار شفاهی (۴) بناهای تاریخی</p> <p>(ج) در کدام یک از گزینه‌های زیر اطلاعات مفیدی از زندگی اجتماعی مردم ایران نسبت به دیگر منابع ارائه شده است؟</p> <p>(۱) تاریخ عمومی (۲) تاریخ‌های محلی (۳) ادبیات و متون ادبی (۴) سفرنامه‌ها</p> <p>(د) از مشهورترین و معروفترین کتاب‌های تاریخ سلسله‌ای است:</p> <p>(۱) بیهقی (۲) فتوح‌البلدان (۳) قابوس‌نامه (۴) طبری</p> <p>(هـ) کدام گزینه نمونه‌ای از آثار انتقادی اوضاع اجتماعی و سیاسی زمانه می‌باشد؟</p> <p>(۱) جامع‌التواریخ (۲) قصیده‌نامه اهل خراسان (۳) فتوحات شاهی (۴) عالم‌آرای عباسی</p>	<p>۳</p>				
<p>۲</p>	<p>۴. عبارت‌های مرتبط را به هم وصل کنید.</p> <p>(الف) با توجه به جدول سمت راست، گزینه‌های صحیح را از جدول سمت چپ انتخاب نموده و در جدول سمت راست بنویسید. یک مورد اضافی است.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center; border: 1px solid black;"> <p>ب</p> <p>۱. تاریخ بیهقی ۲. عجایب‌المقدور فی نوائب تیمور ۳. تاریخ سیستان ۴. تاریخ طبری ۵. انساب‌الاشراف</p> </td> <td style="width: 50%; text-align: center; border: 1px solid black;"> <p>الف</p> <p>(الف) از مهم‌ترین و مشهورترین تاریخ عمومی (ب) از معروفترین آثار تاریخ محلی (ج) از مشهورترین تک‌نگاری‌ها (د) از برجسته‌ترین تاریخ‌های سلسله‌ای</p> </td> </tr> </table> <p>(ب) در داخل ستون سمت راست، حرف مربوط به ستون سمت چپ را که با آن ارتباط دارد، داخل پرانتز بنویسید. در سمت چپ یک مورد اضافی است.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center; border: 1px solid black;"> <p>ب</p> <p>(الف) تاریخ محلی (ب) تاریخ عمومی (ج) تاریخ سلسله‌ای (د) تاریخ منظوم (هـ) نوشته‌های جغرافیایی</p> </td> <td style="width: 50%; text-align: center; border: 1px solid black;"> <p>الف</p> <p>۱. کتاب تاریخ طبری () ۲. المسالک و الممالک () ۳. تاریخ بیهقی () ۴. شاهنامه ()</p> </td> </tr> </table>	<p>ب</p> <p>۱. تاریخ بیهقی ۲. عجایب‌المقدور فی نوائب تیمور ۳. تاریخ سیستان ۴. تاریخ طبری ۵. انساب‌الاشراف</p>	<p>الف</p> <p>(الف) از مهم‌ترین و مشهورترین تاریخ عمومی (ب) از معروفترین آثار تاریخ محلی (ج) از مشهورترین تک‌نگاری‌ها (د) از برجسته‌ترین تاریخ‌های سلسله‌ای</p>	<p>ب</p> <p>(الف) تاریخ محلی (ب) تاریخ عمومی (ج) تاریخ سلسله‌ای (د) تاریخ منظوم (هـ) نوشته‌های جغرافیایی</p>	<p>الف</p> <p>۱. کتاب تاریخ طبری () ۲. المسالک و الممالک () ۳. تاریخ بیهقی () ۴. شاهنامه ()</p>	<p>۴</p>
<p>ب</p> <p>۱. تاریخ بیهقی ۲. عجایب‌المقدور فی نوائب تیمور ۳. تاریخ سیستان ۴. تاریخ طبری ۵. انساب‌الاشراف</p>	<p>الف</p> <p>(الف) از مهم‌ترین و مشهورترین تاریخ عمومی (ب) از معروفترین آثار تاریخ محلی (ج) از مشهورترین تک‌نگاری‌ها (د) از برجسته‌ترین تاریخ‌های سلسله‌ای</p>					
<p>ب</p> <p>(الف) تاریخ محلی (ب) تاریخ عمومی (ج) تاریخ سلسله‌ای (د) تاریخ منظوم (هـ) نوشته‌های جغرافیایی</p>	<p>الف</p> <p>۱. کتاب تاریخ طبری () ۲. المسالک و الممالک () ۳. تاریخ بیهقی () ۴. شاهنامه ()</p>					
<p>۴/۵</p> <p>(بشری - ۱۳۹۹)</p>	<p>۵. به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.</p> <p>(الف) منابع پژوهش تاریخ ایران دوره اسلامی تا پایان عصر صفویه را نام ببرید.</p> <p>(ب) کدام منابع غیر نوشتاری به مورخان، برای فهم عمیق‌تر و بازسازی دقیق‌تر گذشته‌ها کمک می‌کنند؟</p> <p>(ج) «افسانه‌ها و اساطیر» جزو کدام نوع از منابع غیر نوشتاری محسوب می‌شوند؟</p> <p>(د) کدام یک از منابع غیر نوشتاری، اطلاعات بسیار مفیدی برای بازآفرینی گذشته، در اختیار مورخان می‌گذارند؟</p> <p>(هـ) مورخان تاریخ‌های عمومی، نگارش تاریخ اساطیری ایران را از چه کسی آغاز و به کدام دوره ختم می‌کردند؟</p> <p>(و) در کدام نوع تاریخ‌نگاری، تاریخ زندگی فرمانروا به صورت متمرکز و ویژه توصیف و ثبت و ضبط می‌شود؟</p> <p>(ز) «عجائب‌المقدور فی نوائب تیمور» جزو کدام نوع تاریخ‌نگاری محسوب می‌شود و مؤلف آن چه کسی است؟</p>	<p>۵</p>				

